

Háy János

Vádirat

(Szabó Lőrinc)

Tudjuk, ki volt.

Az apa lemondott a család értelmiségi hagyományairól. Idősebb Szabó Lőrinc nem akart tanulni. Mozdonyvezető lett. A család mikor összejött, mindenki tudta, hogy ők lejjebb vannak. S amikor otthon a rokonokról szó esett, azok a rokonok eredményesebbnek, sikeresebbnek látszottak, mint az ő családjuk. „Apámtól félttem – írja a vádlott. – Magányos lélek, öccse, bátyjai, mind pap, tanító, nyomdász, s néneji apja, nagyapja. Ő meg kimaradt a negyedikből a latin miatt. A sok keserűség, ami benne volt, megkeserített benniünket is. Komor volt, ritkán nevetett, elrontotta sok kis örömet” (Tücsökzene, 13, 18). Mintha ez lett volna a legfőbb mozgatórugó: korrigálni az apa hibáját. A vádlott egész gyerekkorától kezdve betegesen akarja ezt a korrekciót, az apa tettének felülírását. Meghódítani a világot, azt a világot, amelyik nem tart igényt rá. Bármilyen áron. Feljön Budapestre, holott ebből a nagyvárosból nem érkezett hívás, hogy gyere, tehetséges debreceni diák. Őt nem érdekli, számára nem lehet akadály. „Házak, paloták, kövek, ti kövek, csak nem akart megnyílni szívetek. Aztán odakint hangos jóreggelt kívánt valaki, s én mentem Pestet meghódítani” (Tücsökzene, 228, 227). Alig veti meg a lábát, ha lábmegvetésnek nevezhetjük, az albérletesdit, már Babits közelében sündörög. Eddig Ady volt számára a fénylő csillag, de hirtelen vált, Ady már nem él (vagy mindjárt meghal), mit tudna a beteg duhaj segíteni.

A zárkózott mester szívébe lopja magát ez a tehetséges fiatal férfi, s Babits megosztja a lakását és megosztja a gondolatait, ahogyan a vádlott gátlásokat nem ismerve megosztotta a testiséggel rossz viszonyban lévő mesterrel a szexuális élményeit. A vádlott kalandjai lettek a klasszikus modernségbe bekuckózott költő esti meséi. Egyszer volt, hol nem volt, egy Lőrinc nevű legény rátalál a kávéházban, a boltban, a szerkesztőségben, a kuplerájban egy szépséges királylányra. A magánéletében is, a pálya szempontjából is hasznos döntéseket hoz. Mert ki hinné el, hogy nem azért veszi el az *Est* lapok szerkesztőjének, Mikes Lajosnak a lányát, hogy a karrierje még inkább felíveljen. Már a kortársak is gyanakodtak. Ki hinné, hogy szerelem volt, amikor még fiatal házasként beválaszt magának egy állandó szeretőt, Korzát Erzsikét, aki majd 25 éven át stabil háttérő lesz a vetésforgóban váltakozó, a vádlott sem tudta már számon tartani, mennyi (saját

bevallása szerint huszonötig számolta, aztán már nem lehetett számon tartani őket), nőismerős mellett. A becsvágy a motorja az életének minden téren, hisz a trófeák örökös és mániákus gyűjtése, amiről a vádlott csak úgy vall, hogy a test akarata, hogy az löki a bűnbe, holott mindenki tudja, ez sem szól másról, mint a beteljesülést elérni nem tudó becsvágyról.

1900-ban született, amikor megindult a század, amikor megjelenik Freudtól az *Álomfejtés* és meghal Nietzsche. A vádlottat ekként már a születése is arra predesztinálja, hogy tökéletes rezonőre legyen a század gondolatainak. Mondjuk egy volt azok közül, aki seperc alatt lemérte a lázát a világnak, de a szokvány lázmérővel szemben, amely mint anyag teszi a dolgát, ő maga is lázba esett. A fiatal költő még baloldali lázadó. A tőke, a pénz ellensége, az igazság harcosa. Az első négy kötet hőse egy közösségi ember, akit megérintett a baloldali gondolat, az igazságosabb társadalmi rend lehetősége. A versén éppúgy működik, ahogy a vádlott maga is működött. Hívévé válik a baloldali eszmének, a Tanácsköztársaság alatt még hivatalt is vállal. Már hogyne vállalt volna, amikor példaképei és mentorai (Dienes László vagy épp Babits) ugyancsak belekeveredtek az új rendszer építésébe. S így aztán, a szerepvállalás kapcsán is, indokolhatóan felvetődik a karrierépítés gyanúja.

Bár a négy kötetben hasonló a versben beszélő én attitűdje, tagadhatatlan, hogy van némi formálódás már ebben a nyitó anyagban is. Az első kötet (*Föld, erdő, Isten*) természet közeli, a világot és az ént egységben tekintő beszédmódja, s a mi-tudat a *Kalibanban* már prófétikus hangra vált, de ez a prófétai hang is még egy erős civilizációkritikában teljeseedik ki. *A Sátán műremekei*, talán a leginkább társadalomkritikus könyv. A lírai hős az együttérző és az igazságosztó szerepében tetszeleg. „*Legyen a költő hasznos akarat, / az isten nyelve, az igazság / helytartója*” (*A költő és a földiek*). A kritika mindenekelőtt a pénznek és a pénz embereinek szól, a célok és hasznok megszállottainak (*Üzlet, revolver, csönd, Nincs pénz és enni kell*). Bár néhol az az érzése az olvasónak, hogy a pénzvilág mély gyűlölete és megvetése a „*nekünk nincs pénzünk, de boldogabbak vagyunk*” attitűdből fakad, ebből a más hasonló álságos mondatokkal fedett irigységből. Mintha épp ebben és épp itt volna megfogható először az életművet leginkább legyengítő elem: a privát sérelmek beszüremkedése a versekbe. Ott válik kérdésessé a megszólalás, ahol a verseken áthallatszik a személyes megbántottság, irigység és becsvágy. De mindezek ellenére a polgári társadalom sokszor vitriolos kritikája, a mások felé való nyitottság, a közös sors felvállalása az esélytelenekkel és esendőkkal ezekben a könyvekben kétségbevonhatatlan.

Ugyanakkor az is tetten érhető, hogy kötetről kötetre lassan foszladozik a közösségi szerepvállalás, és a versben megszólaló én egyre inkább bújik a magány burkába. A hat év hallgatás és magány után megjelenő *Te meg a világ*, az ifjúkori kötetek legjobbika, épp ennek a változásnak a leglátványosabb megfogalmazása. A versek némi reflektivitással nyúlnak ehhez a figurához, még megalkoztatják az önmagába burkolózó hős ellenpontját is, még találunk helyet, ahonnét megszemlélhetjük működését. Persze tagadhatatlan, hogy már ebben a kötetben is megjelenik a később diadalra jutó önsajnálát, a tehetetlenség, az undor, a szenvedés, a pusztulás gondolata, a közösségi szerepvállalással való leszámolás (*A*

párt válaszol), az igazság relativizálása. „Mert te ilyen vagy s ők olyanok / És neki az érdeke más / s az igazság lelki állapot / vagy megfogalmazás.” (Az egy álmai). De a kötet még nem azonosul teljesen ezekkel a felvetésekkel, az irányadó gondolat: a világ mint szerves egység, amiben az anyagnak kitüntetett szerepe van (*Materializmus*), ahol az én egy lehet a többi én között, és mindenképpen része a teljességnek, ahol a test a lélek szövetségese, otthont adó haza, ami végső helyzetben is fenntartja a működést (*Testem*). Itt még hisz a belső szabadságban bármennyire is rabláncra ver a külvilág (*A belső végtelen*). A *Körúti éjszaka* expresszív képei még egyszer, utoljára, a hajdani társadalmi érzékenységet aktivizálja.

A teljes váltást a versek terén a *Különbéke* hozza, az a kötet, amiben a Lóci ver-sektől, a gyerekszobaverseken át, a címadó költeményig talán a legtöbb népszerű vers van. Itt jut diadalra az ember utálatára és megvetésére épülő tónus, cinikus idegenkedés, ami egészen a *Tücsökzenéig* megmarad. Az önsajnálát és a világfájdalom hangja, állandósuló sötét színezékkel. Az öngyilkosság olyan természetes eleme a verseknek, mint másnak a napi fogmosás. A régi témák vetődnek fel, kiszolgáltatottság, elmúlás, idő, szerelmi kínlódás, de minden népszerűségük ellenére a szövegek nem mélyítenek. Gondolatilag és megformáltságban inkább maradnak a megszokottnál vagy a perfekt kellemességnél. Az időről, hogy egy példát hozzak, csak az elmúlás fölötti sajnálkozás jut eszébe (lásd pl. a *Monológ a sötétben* című verset). A gondolati toporgással párhuzamosan a szövegek egyre hosszabbak lesznek, egyre több felesleges hordalékanyag kerül beléjük, amelyek jelenlétét nem a tartalom, csak a ritmus, a rím, és a költőies megfogalmazás, a nyelvi dizájn indokolja. A versek szereplője sodródó, kiszolgáltatott alak, olyan figura, aki a társadalom börtönébe van zárva, se szeri, se száma a magányra és a rabságra való hivatkozásnak. A vádlott megvonja a cselekvés lehetőségét hőstől, s ezzel egy ritmusban megszünteti az egyéni cselekedetek morális felelősségét. Mintha arra akarna magyarázatot adni, hogy vajon ő miért is sodródik egyre inkább a jobboldal felé, miért nyűgöződik le a nagy német attrakcióktól, miért traktálja barátait, főként a zsidó barátait azzal, hogy a zsidóság kiirtása történelmileg elkerülhetetlen, s hogy ez persze rettenetes, de így igaz, meg a barátait ő külön-külön mennyire sajnálja ezért. Rettenetes, de így igaz, vádlottunk még akkor is ezt szajkózza, amikor már a leghülyébbek is rájöttek, hogy a faszizmus nem gyógyír a megrendült modern társadalmak válságára. Annak a kultúrának a pusztulását és végjátékát zengi, amitől olyannyira le volt nyűgözve, aminek közvetítésében, mint fordító maga is tevékenyen részt vett. Mondhatni a legpazarabb volt azok közül, akik akkortájt fordítottak. Ha valaki előveszi a Baudelaire *A romlás virágai* kötetet, rögvest látja, hogy Tóth Árpád szinte olvashatatlan a modoroság miatt, Babitsban örökösen érződik az erőlködés, s még Kosztolányi is olyan, hogy kellemkedés itt is, ott is, ám a vádlott fordításai a mai napig fénylő csillagai maradtak a kötetnek, ahogyan a mai napig tündökölnek a Shakespeare-szonettek (az összeset lefordítja) és más német és angol szerzők versei, köztük olyan pazar darabok, mint az *Óda a nyugati szélhez* (Shelley) vagy a *Kubla kán* (Coleridge). A fordításainak is, akárcsak a legjobb verseinek, a varázsa abból fakad, hogy szinte beszélt nyelvből épül ki a ritmika és a rímelés. Sehol egy töltelékszó, egy erőltetett rímvár. A sorok úgy bomlanak ki, mintha eredendően magyarul szület-

tek volna, s ha valaki megkapargatja a jelentést, mint tette e sorok írója egy-egy orosz és angol vers kapcsán, láthatóvá válik, hogy a vádlott a jelentés terén sem maszatolt. S ez mindhiába, a németországi látványos tömegmegmozdulások, az erőfitogtatás, a vezér nagyívű világmegoldása elkápráztatta. Vagy csak arról volt szó, hogy végre a becsvágy kiélhette magát az állami szintű elismerésben. Mert a korabeli kurzus nemegyszer megveregette vádlottunk vállát, s bár ő nem tehetett róla, hogy a *Vezér* című 28-as (de 38-ban a szerző által újra leporolt) versét egy nyilas lap lehozta, de mégsem tekinthető véletlennek ez a közlés. Aki disznók közé keveredik, ne csodálkozzon, hogy megeszik a korpákok. S felesleges olyanul előhozakodni, mint tette egy korabeli interjúbán, hogy *„Én igenis az egyéni és öncélú művészet híve vagyok”*, s hogy *„Az ábrázolás szabadsága nélkül nem lehet ábrázolni”*. Vagy amit a *Bírákhoz és barátokhoz* lapjain ír, hogy *„én teljesen egyéni képlet voltam, s az leszek, amíg élek...”* Igaz, mentségére legyen mondva, tevőlegesség nem köthető a nevéhez, s akiken tudott, segített. Vas István a háborús bűnökkel megvádolt költőnek levelet ír, hogy vele a legrosszabb időkben is milyen tisztességesen bánt, majd így folytatja: *„Természetesen tudom, hogy van szellemi felelősség, s ilyen az is, hogy mindazt, ami történt, szellemi tekintéllyel támogattad. De azt is tudom, az összes háborús bűnös között Te vagy az egyetlen, akinek művészete felülmúlja »bűnét«, s költészeted szerencsére tisztán tudtad tartani minden politikai befolyással szemben.”* És, valljuk meg, szellemi tekintéllyel támogatni egy gyilkossá váló rezsimit, nem tekinthető bocsánatos bűnnek.

A háború utáni perbe fogása nem az ellenségek és az irigyek rosszindulatának következménye, mint azt a vádlott hinni szerette volna, hanem a fertőbe való besüppedésnek. Mert, hogy a valahai mester szavait idézzük: *„bűnösök közt cinkos, aki néma”*, s persze, több a cinkosnál az, aki még hallgatni sem tudott, mint a fent nevezett vádlott. De hiába olvassák a szemére a bűneit, hogy a romlás szekerét tolta diadalmasan, ő megbánást nem tanúsít, sőt, még neki áll feljebb, s haragszik a világra, hogy ilyen rosszindulatú vele. Semmilyen felelősséget nem hajlandó felvállalni. A *Bírákhoz és barátokhoz* címen megírt védőbeszéde nem más, mint apró részletekig kidolgozott önfelmentés. Ha nincs néhány akkor baloldali fiatal író (Somlyó György és Fodor József) s a nagy népi arcok (Illyés Gyula, Németh László) támogatása, vádlottunkra rázuhan a kor, s könnyen maga alá temeti. Így azonban megjött a felmentés, kiírta sérelmeit az 1945-ös naplóban, s ezután már következhetett az új mű, a *Tücsökműzene*.

Ha belekezdünk a műbe, elsőként az tűnik fel, hogy milyen felhőtlen gondatlansággal szakad ki a verssorozat vádlottunkból, önfeledt mesélés indul, mintha mi sem történt volna, mintha nem lett volna rendőrségi előállítás, háborús bűnökkel való megvádolás, mintha ez az egész múlt elmúlt volna. Ez a napló tényleg gyógyír volt. S itt fel kell hívni a figyelmet arra az általános művészi attitűdre, hogy egy alkotót sem érdekli a morális tehertétel, magasról kőp mindenféle erkölcsi elvre, egyetlen cél van: olyan kondícióba hozni önmagát, hogy az alkotás beindulhasson, s ez a vádlottnak sikerült. Amint önmaga számára megmagyarázta a világot, amint felmentette magát a vádak alól, s a társadalmi felmentés is megérkezett, elkezdte a tücsökműzsidát. A vádlott, amúgy általában, akkor folyamodik naplóíráshoz, amikor az ihlet le van fojtva, amint azonban

megjön a kedve a versírásra, a naplót azonnal elhagyja, olyan ezekkel a melléktermékekkel, amelyek a vádirat számára bizonyító erővel bírnak, mint a nőekkel, ha feltűnik egy fontosabb darab, már vált is.

A *Tücsökgzene*, aminek a címe egyáltalán nem vonzó, kicsit negédes és modoros, jelen vádirat szerzője épp a cím miatt sokáig el sem tudta olvasni, de ez a nem annyira jó című kötet valójában mégiscsak bokkrétája az életműnek. Az életrajzhoz kötött, laza szerkezetű, de mégis lineáris verses regény újra elénk állít egy olyan versént, akivel szívesen bóklászunk a múlt útjain. Ott a gyerekkor, apa, anya, rokonok, s a vidéki helyszínek, ízek és aromák, aztán a Budapestre költözés, szerelmek és irodalom, s persze, ott van a világnéző gondolkodó, akinek finom észrevételei, az életben való működése egyszerűen magával ragadó. A laza jambusokba szótt, néhol hanyagul rímelő versek olyan kompakt költői világot építenek fel, amilyenre a magyar költészetben még nem volt példa, aminek érzéki nyelvébe belehelyezkedni igazán olvasói öröm. A versek hőse felhagy a korábban annyira elharapózott panaszkodással, az önfelmentéssel és önsajnálattal, elmarad a világgyűlölet és a cinizmus. Megint fogható. A világleírás visszatér ahhoz a realista ábrázoláshoz, ami a kezdő költőt is annyira szeretethetővé tette. Realista, itt-ott az objektivitásra hajazó költészet ez. Mélyportrék, helyzetelemzések és -bemutatók. Hasonló aspirációval születik a *26. év* is, ahol a vádlott annak a 25 évnyi szerelemnek állít emléket, amit Erzsikével élt meg, bár mintha a szerelem története korántsem bírna olyan kohéziós erővel, mint az életrajz eseménysora. Akkor kezdi, amikor még Erzsike él, de a versek többsége már az öngyilkosság után születik. Felfoghatatlan ez a huszonöt éven átívelő szerelmi háromszög, ami mellé alkalmilag számtalan újabb szög illeszkedik. Szenvedések és örömök, kínládások és kínzások története, amelyről jelen vádirat szerzője nem számolhat be jó szívvel. A vádlott szerelmi ügyei finoman szólva nem vették figyelembe a másik oldalon lévőket, magukat a nőket. Szerencséje, hogy a feleség öngyilkossága nem lett eredményes, így tudottan csak egy nő halála terheli a lelkét. Igaz, a vádlott ennek a terhét sem vette magára, az esetről írott, az esetet elmagyarázó levelekben még véletlenül sem vetődik fel a saját felelősség kérdése. De hiába próbálja kimagyarázni az ösztönökkel, a testi kényszerrel ezt a pusztítást, amit véghezvitt a szeretői özönével. Nincs olyan mentség, ami az efféle működést elfogadhatóvá tenné. A homlokától lefelé vezérelte minden, s ezt próbálta kompenzálni az állandó agyalással, a világhoz való bölcséleti hozzáállással. Mintha neki az agy, a gondolkodás annyira fontos lenne, holott a sok okoskodás sem szólt másról, mint a testi érintkezések közötti szünetek kitöltéséről. A test kiszolgáltatottja volt, a semmiért akart mindent, mint írja az elhíresült versben. Abban a versben, amit manapság szokás a férfi sovinizmus legpregnansabb kinyilatkozásának tekinteni. Am e vádat jelen sorok szerzője kénytelen ejteni, hisz a versben semmi utalás nincs a szerző nemi identitásán túl, hogy férfi versről volna szó. A vádlottat az életben annyian megvédték és felmentették bűnei alól, ez esetben még a magyar nyelv is a védelem mellé áll, hisz nem kell a szereplőket nemileg megkülönböztetni, mint más nyelvekben. A fent említett költeményt, ami minden bizonnyal a magyar költészet egyik legnépszerűbb szerelmes verse, akár

Szabó Luca is írhatta volna. A kizárólagosságra és birtoklásra törekvő szerelemnek ez egy általános férfira és nőre egyaránt vonatkozó dokumentuma.

Amint fentebb említettem, a kor rezonőre volt, nem kerülhette el, hogy verseibe beszüremkedjenek a divatos filozófiák, néhány költeménye nem más, mint a kor bölcseleti anyagának megzenésítése, az egyén, a tömeg, a magány, az elidegenedettségek gondolatisága irányítja a verseket. S persze elkerülhetetlen, hogy Nietzsche és Russel mellett a Kelet az idő tájt divatos eszméi is feltűnjenek. Számtalan versében áttételesen, másokban konkrétan is megjelenik a misztikus világ. Bár már Csokonainál találhatunk a lélekvándorlásra utaló verseket, ilyen egyértelműen tematizálva a keleti gondolat a magyar költészetben Szabó Lőrincnél jelenik meg először. *Tao te king, Rigvéda, Szun Vu Kung* lázadása, sorolni lehet a verseket, amelyek közül a *Dsuang Dszi álma*, ez a Csuang-ce-től vett példázat a mai napig a vádlott legnépszerűbb versei közé tartozik. Itt kell megjegyezni, hogy bármennyire is rossz véleménnyel vagyunk a *Különbéke* kötet alaptónusáról, a kötet számtalan darabja divatvers lett már a saját korában is. A tizen- és huszonévesek, köztük a vádirat szerzője, amikor még tizenéves volt, a saját világfájdalmuk lenyomatát találják meg az érzélgősségtől sem megrettenő, borongós versekben. A „*Ha tudtam volna régen, amit / ma már tudok, / ha tudtam volna, hogy az élet / milyen mocskos, / / nem fütyörésznek most az uccán / ilyen vígan: / valószínűleg felkötöttem / volna magam,*” a címadó vers első négy sora, egy tizenöt évesnek olyan mértékben szent szöveg, mint a katolikus papoknak a Biblia. Ez tökéletesen kifejezi, hogy mit érez, holott számára annak, hogy *régen*, semmi értelme nincs, hisz ő épp csak most van, régen nem volt. Helyesebben, régen gyerek volt, akinek kompakt és megbontatlan a világ. Ám az *élet milyen mocskos*, meg a *felkötöttem volna magam* önsajnáló otthonossága feledteti, hogy a verset egy harmincas éveivel végén járó, számukra már öreg férfi írja. A *Különbéke* kötet kicsit taknyos világfájdalma olyannyira megtalálta a közönségét, hogy a mai napig se szeri, se száma az utánzóknak. A *Különbéke*-epigonok felzárkóztak a Petőfi-epigonok mellé.

A fentebb leírtak alapján a vádlott életútja felfogható a kielégíthetetlen becsvágy történeteként. Minden kevés, örökös a panasz, holott egész fiatal korától sorban állnak a segíteni akarók. Ki a nyaralóját ajánlja fel, ki a lakását, ki ingyenes külföldi úthoz, ki jól fizető munkához juttatja. A tehetségétől való elragadtatottság támogatókat toboroz. Ám a vádlottnak ez mind nem elég. Örökösen pénzgondokkal küzd, legalábbis ez olvasható ki a versekből, a napi robot kiszolgáltatottjának tartja magát. Miért is kell neki állandóan munkát vállalnia, panaszoja, amikor ilyen remek verseket ír. Mélységesen meg van bántódva, hogy a verseiért nem tartja el a nemzet. Ő a szívét adja, de a hálátlan nemzet még a bukszáját sem hajlandó kinyitni. Ezen kesereg, holott senki nem keresett ennyi pénzt a pénztelenség fölötti siránkozással, mint ő. Még a panaszkodás is pénzt hoz a konyhára, pénzt és együttérzőket. És kinek jutott több abban a korban? Polgári otthon, nyaralások, egészségügyi kúrák, utazások. Számításaim szerint a bevétele több volt, mint elég. De akkor mire ment el az a sok pénz? A nőkre? Vagy a rendszeresen fogyasztott bódító szerekre? Erre is, arra is? Vagy a panasz csak a kielégíthetetlen becsvágy terméke volt? E sorok írója az utóbbi feltételezést tartja helytállóknak, bár állítását bizonyítani nem tudja.

A vádlott életútja becsvágytörténet. E történettel párhuzamosan változik a versben beszélő én. Az énváltozás a kollektív szerepvállalástól a cselekvéstől való megfosztottságig, s tovább a retrospektív *Tücsökzenében* a cselekvés már nem számonkérhetőségig tart. Mindez feketén-fehéren kiolvasható a kötetekből, s nem kell hozzá nagy fantázia, hogy ezt a változást összekössük a valós élet változásaival. S ha mindez kevés volna, számtalan egyéb dokumentum áll a rendelkezésünkre, hogy ezt bizonyítsuk. A vádlott, mint nárcisztikus lény, nem győzi dokumentálni önmagát. S ezek az írások (levelek, naplók, visszaemlékezések, önmagyarázatok) a védelem képviselőjének, Kabdebó Loránd ügyvéd úr áldozatkész munkájának köszönhetően mindenki számára hozzáférhetőek. Hihetetlen alaposággal számol be mindkét állandó nővel való kapcsolatáról, a velük való levelezésén keresztül az élete minden apró szegletébe beenged, s ami azokból nem derül ki, azt megírják a naplók. De mintha az öndokumentálásnak ez az alaposága is kevésnek bizonyult volna a vádlott számára, mert nem átalotta megírni minden költeményének keletkezési körülményeit és reálihátterét (*Vers és valóság*). Soha ilyen dokumentum egy költő esetében sem állt a rendelkezésünkre. De kérдем én, szükséges ez a vád bizonyítására, kell nekünk tudni, hogy valójában milyen indítórugók jöttek számításba egy-egy vers keletkezésekor, kell nekünk azzal foglalkoznunk, hogy valójában mi történt, és ezt hogyan formálta, deformálta a költemény. Utalhatunk arra, hogy már az első kötet első versének első sora is hazugság, mert még véletlenül sem bottal és öreg kutyájával indult el hazulról, s ezt a vádlott gond nélkül bevallja. De ez, hölgyeim és uraim, számunkra érdektelen, csak szemfényvesztés, egy tudományos dolgozat alapanyaga, ahol a doktori iskolába járó szerző a valóság és a mű lehetséges összefüggéseit elemzi. Nekünk erre nincs szükségünk. Mi azt tekintjük valóságnak, ami a műveken belül valóságként megjelenik. A műveken belül, amelyek közül több is két változatban létezik. A vádlott ugyanis első négy kötetét akkurátusan átkalapálta. Azt gondolta, ha kiirtja korábbi avantgárd hevületét, s a későbbi neoklasszicista látásmód szerint alakítja a verseket, ez a kis kacérkodás az avantgárddal (s persze, ezzel párhuzamosan a baloldallal) elfelejtődik. De nem felejtődik el, s ráadásul, mi lett a végeredmény: az új szövegek olyanok, mintha egy jó verset egy dilettáns költő lefordította volna, minden originális kép ki lett irtva, s helyükbe olyan suta neutrális sorok kerültek, amelyek akár egy gyilkos tör, szíven döfik a verset. „*Én is elpihentem / s a föld és a fű íze szívárgott ereimbe*”, hangzik az eredeti költeményben, s kaptunk helyette egy ilyet: „*Lepihentem én is / s a föld, s a fű íze ereimbe ivódott*”. Korrekt, mondhatnánk, ahogyan a jobban sikerült menzai ebédre szoktuk. Néhol az eredeti látványos képet a korrekció egyenesen képzavarba futtatja. „*Hol a sasok kusza / ágakból összehordott fészkei körül / meredő szirtekről lefut a görgeteg / vízvájta medre*. Az új változat: *ahonnan a sasok / ágbog-fészke körül égbeacsarkodó / szirtek tornyaiból lefut a görgeteg / vízvájta medre*”. El tud valaki képzelni toronyból lefutó vízvájta medret, s akkor az égbe acsarkodóról már ne is beszéljünk. Hogyan is lehetne a későbbi énünkből visszahelyezkedni abba, ahol akkor voltunk, mikor fiatalkori verseink, gondolataink születtek. A vádlott kudarcra ítélt vállalkozása, hogy a múltat eltörölje, hasztalan volt. A múlt, mint minden egyéb részlete az életnek,

ott ólálkodik a jelenünk körül, s ha nem szervezzük be az aktuális életünkbe, tudni sem lehet, milyen pillanatokban tolakodik elő.

Hölgyeim és uraim, vádat emelek, hisz ez a líra mentes mindenfajta morális alapvetéstől, számtalan helyzetben az embert cselekedeteiért nem felelős lénynek tünteti fel. A nyugatos hagyományt semmibe veszi. Nem, nem azért volt ez a feszültség a valahai mester és közöttte, mert átpasszolta a menyasszonyát. Az a történet, ki tudja, hogy igaz-e? Hogy Tanner Ilonka (későbbi fedőnevén Török Sophie), a vádlott menyasszonya volt, amikor is egy este Mihály átszólt a másik szobából, hogy de jó neked, Lőrinc. Miért, Mihály? Mert fiatal vagy és tehetséges, meg van egy olyan jó nőd, mint az Ilonka. Kell neked, Mihály? kérdezte a vádlott, mikor megérezte az öreg mester vágyakozását. Nekem adnád? Hát persze, mondta, Lőrinc. És mit kérsz érte, Lőrinc? Én már annyit kaptam tőled, Mihály, hogy nem kérek semmit. Semmit? Semmit, mondta Lőrinc, s hogy nem kell még az angol nyelvű Shelley-összes sem. A két költő így megalkudott a nőre, amely alkut a vádlott telefonon közölte az érintettel a következő szavakkal: kedves Ilonka, holnaptól a Mihálynak lesz a menyasszonya és Sophie-nak fognak hívni. Nem igaz, hogy ezen az érintett hölgy annyira megsértődött, hogy szította volna Babitsot a vádlott ellen. A magyar irodalomban, ami egy férfiközpontú irodalom, hogy nőket adtak vettek, ez természetes volt. Nem emiatt távolodtak el egymástól, hanem a gondolkodásmódjuk változása miatt. A vádlott boldogan megvált a nőtől, akit aszexualisnak tartott, sőt frigidnek, ráadásul köztudott volt róla, hogy a saját neméhez vonzódik. Boldog volt, hogy megszabadult tőle, s hogy ő is adhatott valamit a mesternek, akiről meg senki nem tudta, hogy a klaszszikus költészetben és az irodalmi hatalmon kívül még mihez vonzódik.

Én bírálója és barátja vagyok ennek az életműnek, s most, hölgyeim és uraim, kedves esküdtszék, önökön áll vagy bukik, hogy melyik serpenyőbe mennyi súly kerül. Hogy megbocsátják-e a *Tücsökzene* miatt a bombasztikus versek sorozatát, hogy megbocsátják-e néhány tökéletesre formált költemény miatt azokat, amelyekben nem működött a fejelem, s a szöveg minden jó szándék ellenére locsogásba fullad. Hogy szemet hunynak afölött, hogy a vádlott el akarta tüntetni a múltját. Hogy megbocsátják-e vádlottunkban az esendőséget, amivel kiszolgáltatódott a század eszmerendszereinek, az ösztönerőnek, hogy végül viszonylag fiatalon, mert 57 év, nem nagy idő, de akképp hajtsa le a fejét, mint lehajtja mindenki, akiben egyszer megszakad a lélegzet.

Jegyzet:

Többek szerint a tárgyaláson, amiről felvétel nem marad, az utolsó szó jogán a következő mondat hangzott el:

*„Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven,
és megbékélve mind együtt leszünk a földben.”*